

Inledning

FÖR INTE LÅNG TID SEDAN firade vi att det var 300 år sedan Carl von Linné föddes. Redan vid unga år insåg han vikten av att ha ett internationellt gångbart standardiserat sätt att namnge och beskriva växter och djur. I första upplagan av monumentalverket *Systema Naturae* från 1735 finns några ännu mycket läsvärda kommentarer, som bl a handlar om just detta. En av dem lyder: *»Det första steget till visdom är att känna själva tingen; en sådan kunskap har sin grund i rätt uppfattning om föremålen; dessa föremål särskiljs och känns igen genom metoden att indela och rätt benämna dem. Alltså måste indelning och benämning vara själva grunden för vår kunskap.»*

Linné utvecklade det internationella binära (tvådelade) vetenskapliga namnsystemet i *Species Plantarum* 1753. Denna alltjämt bestående insats utgör således nyckeln till kommunikation om djur och växter i världen – över varje språkbarriär. Linné beskrev och försåg över 8 500 växter med vetenskapliga namn. Många av dem hör till våra viktigaste kulturväxter. På 300 år har mycket hänt. Vi känner idag mer än en kvarts miljon namngivna fröväxter. Kulturväxternas antal kan snart inte säkert beräknas. Inräknat vi alla kulturskapade växter och inkluderar de sk sorterna lär antalet i vart fall överskrida en miljon.

Med det binära namnsystemet fick vi ett ovärderligt instrument för vetenskaplig namngivning. Men det räckte inte. Sätten på vilka nya arter kunde beskrivas blev besvärande många och mot slutet av 1800-talet var situationen kritisk. I Wien 1906 fick vi för första gången en internationell överenskommelse för botanisk namngivning, vilken sedan dess förnyats med jämna mellanrum. Dess namn är International Code of Botanical Nomenclature (ICBN). Senaste upplagan, »Vienna Code«, utkom 2006. Sättet på vilket de vetenskapliga namnen i den här boken skrivs följer givetvis denna kod.

MÅNGA AV VÅRA KULTURVÄXTER är sorter eller kulturformer – växter som förädlats eller selekterats av människan. Fullständiga sortnamn är en kombination av vetenskapliga namn och en annan typ av namn, vars form och giltighet regleras i en annan internationell likriktare, som heter International Code of Nomenclature for Cultivated Plants (ICNCP). Dess senaste upplaga utkom 2004. Vi följer naturligtvis denna.

En föregångare till den här boken var Kulturväxtlexikon (Aldén et al. 1998). Namndatan där har således varit en utgångspunkt, men den har kraftigt reviderats och tillsammans med stora mängder ny data överförts till en nyuppförd databas, Svensk Kulturväxtdatabas (SKUD). Utvecklingen har skett inom Programmet för Odlat Mångfald (www.pom.info). Tillsammans med huvudförfattarna och redaktörerna till denna bok har databasexperten Märten Huldén, tidigare vid Nordiska Genbanken, utvecklat databasen.

VAD ÄR EN KULTURVÄXT? En gängse definition är att det är en växt som människan lärt sig använda och som därför odlas. Kulturväxter kan dock också uppfattas som – rätt och slätt – växter vi använder. Den här boken har denna vidare definition och behandlar således namnen på alla växter vi använder i Sverige. Här ingår växter som är eller utgör del i importerade livsmedel, liksom importvirke, kryddor, stimulantia, tekniska produkter samt växtprodukter i kosmetika, färgmedel och mediciner. Förutom det behandlar vi även »nyttokryptogamer«. Många av dessa räknas inte längre som växter, tex svampar, brunalgler och cyanobakterier (sk blågrönalger).

Boken representerar ett urval, om än ganska stort och förhoppningsvis någorlunda adekvat, av den data som finns i SKUD. Huvudtonvikten bland de

odlade växterna ligger på ett modernt sortiment. Inom somliga släkten där sortantalet är mycket stort och sorterna skiftar från år till år, t ex våra grödor, utplanteringsväxterna och vissa rumsväxter, har vi dock sett oss nödsakade att kraftigt begränsa antalet sorter. Vi har förstått att en del odlare inte ser meningen med att ta upp sorter överhuvudtaget i några av ovan nämnda växtgrupper, p ga av deras förhållandevis korta »hållbarhet«. Ändå har vi valt att göra så. Det finns åtminstone två skäl till det. Det första är att boken därigenom också kan fungera litet som ett kulturhistoriskt dokument. Det andra är att vi av erfarenhet vet att de flesta människor aldrig ens reflekterat över att det finns olika sorter av vardagliga växter. Det faktum att denna bok också innefattar sorter hoppas vi ger bokanvändaren en aha-upplevelse. Detta i sin tur kan vara ett incitament till ett ökat kvalitetstänkande. Vi har faktiskt sett det redan, särskilt på livsmedelssidan, med bl a en kraftigt förhöjd efterfrågan på namngivna sorter av rotfrukter, kryddor, grönsaker och frukt.

VI SER BOKEN som ett, för de flesta människor, mera lättillgängligt instrument än den kompletterande Svensk Kulturväxtdatabas. En bok är trots allt smidigare att hantera och informationen kan t o m vara snabbare att få fram i en rad olika situationer. Vi kan samtidigt konstatera att det aldrig tidigare givits ut en bok med den här omfattningen av vetenskapliga, hortikulturella och svenska namn. Det är särskilt viktigt att nyttja indexdelarna. Här kan sökning ske direkt på sortnamn i vissa släkten samt på samtliga svenska namn och produkter med ett urval synonymer. I de fall namn ändå inte kan hittas i boken vill vi hänvisa till databasen, vilken är under ständig utveckling och uppgradering. Den finns på www.skud.se.

Via SKUD:s hemsida kan man också få kontakt med författarna och databasutvecklaren. Huvudförfattarna kan också nås på sina moderinstitutioner: Björn Aldén (projektledare), Göteborgs botaniska trädgård, Carl Skottsbergs gata 22A, 413 19 Göteborg och Svengunnar Ryman, Evolutionsmuseet, Uppsala universitet, Norbyvägen 16, 752 36 Uppsala.